

МОЯ ПЕРША ПУБЛІКАЦІЯ В ЖУРНАЛІ “СЛОВО І ЧАС” (“РАДЯНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО”)

Іван Денисюк

ІЗ ЛІТ ЖУРНАЛЬНОЇ МОЛОДОСТІ

Відомо, що в першій фазі свого розвитку теперішній найавторитетніший всеукраїнський критично-науковий журнал “Слово і Час” мав назву “Радянське літературознавство”, а своєю чергою вона перейшла зі збірників праць Інституту літератури, які неперіодично почали з’являтися з 1938 року. Періодичним, раз на два місяці, видання стає з 1957 року в дещо потеплілому кліматі хрущовської відлиги. Це була епохальна подія — поява журналу, і я пам’ятаю, з яким ентузіазмом зустріли його у Львові в середовищі письменників, викладачів, аспірантів університету й навіть студентів. До нас приїздили “емісари” чи “повпреди” журналу. Усіх загіпнотизував магією свого красномовства, дотепу й розуму незабутній Леонід Коваленко. Він вислуховував “голос народу”, поради читачів і заохочував їх до співпраці. На другому році життя журналу, у другому березнево-квітневому його номері з’явилась і стаття свіжоспеченого кандидата наук — моя: “Літературно-критичні погляди Михайла Павлика”. Перед її публікацією пощастило авторові побувати в Києві у храмі Софії на бульварі Шевченка через дорогу від червоного університету. Цим храмом був для нас тоді Інститут літератури імені Т.Г.Шевченка, а захристією — редакція журналу, що його фактично виковував Іван Світличний. Уже не пам’ятаю, чи “придирався” він до тексту статті, як то звичайно роблять редактори (здається, що ні), але ніколи не забуду його ласкавого голосу, милої сердечності й безпосередності та ширкої доброзичливості, з якою прийняв мене. Пізніше з Євгеном Сверстюком ми заходили до помешкання Світличних — до кімнати, яка не мала стін: замість них від підлоги до стелі були книжки, розставлені на полицях за алфавітом.

...Із бентежним переживанням старовини перегортаю поживклі сторінки другого числа “Радянського літературознавства” за 1958 рік. Води чимало утекло за 48 літ, і з перспективи часу поблідла надрукована там моя стаття з настирливим повторенням “боровся” стосовно Михайла Павлика, але тоді цей письменник був “білою плямою” в літературознавстві й уже почалася несмілива реабілітація несправедливо забутих імен. Усе, що цитувалося з Павлика-критика, було новизною. До того ж мені вдалося розкрити криптоніми письменника, під якими він публікував деякі статті. Були вони, мабуть, настільки цікавими, що їх “перевіdkрили” потім М.Бернштейн та О.Дей, не посилаючись на мій автореферат “Белетристика Михайла Павлика” (1956), де про ці криптоніми й матеріали, марковані ними, ішлося. Однак і М.Бернштейн, і О.Дей ставились до мене назагал прихильно. У моїй статті були опубліковані теж два невідомі листи Владислава Реймонта до Павлика як перекладача його роману “Сторі” (“Селяни”). Редакція не викреслила й цитати з Павлика з істотною шпилькою у бік “старшого брата”: “Хоть сам по переконанню й по праці українець, — писав про себе Павлик, — не скаже, щоби в почуттю спільності українців з великоросами було щось зрадливого, нечесного; овшім, має обі нації за рідних братів, треба тільки, щоби один брат (великорус) не казав другому: “ти не смій говорити й думати інакше, як я”. Тобто “говори російською мовою і думай імперськими категоріями” — прочитуємо цю Павликову думку, актуальну й тепер.

Друга половина 50-х років — то час “прешістдесятицтва”. Під дахом Інституту літератури визрівали відомі дисиденти. Проте з-під криги сталінізму на сторінках журналу прорізувалися лише тремтливі поодинокі проліски — вістунки весни. Я вбачаю їх в інформації про те, що Інститут літератури планує дослідження національної специфіки поезії Тараса Шевченка, та в деяких деталях обговорення журналу у Львові, звіт про яке друкувався. Так, наш студент Михайло Гончар висловив задоволення, що в “Радянському літературознавстві” опубліковані листи Довженка. А Іван Сварник побажав: “Необхідно висвітлити нарешті питання про

ставлення Белінського до Шевченка”. На цьому обговоренні всі львів’яни констатували, що журнал ведеться “правильно”. Були й слушні зауваження: вимагалось, зокрема, щоб видання з’являлося щомісяця.

Справжній науковості крізь засилля комуністичної пропаганди пробиватися було нелегко. Але все ж з’являлись науково цінні матеріали. Усе в тому ж другому номері журналу серед них був унікум — невідомий лист Г.Сковороди, що його знайшов М.І.Мольнар, а прокоментував П.М.Попов. Не могли не зацікавити вірші з альбома Лазаревських (подав Г.Ю.Синько). Ф.П.Погребеник оприлюднив цінні листи Осипа Маковея до Івана Франка. Сенсаційною була публікація В.П.Ведіної листа Стефана Жеромського до того ж адресата.

Новизною війнуло від статей С.М.Шаховського (“Майстерність стилю лірики Шевченка”), П.К.Яременка (“Стефан Зизаній — український полеміст кінця XVI ст.”), Ю.Л.Булаховської (“Полоністика на Україні в післявоєнні роки”).

Велика увага зверталася на бібліографію. Вона інформувала про твори українських радянських письменників на сторінках газет і журналів у Канаді (парадокс: до радянських письменників зараховано і Марка Вовчка!). Надруковано список книжок з українського літературознавства за 1956-1957 рр., а також покажчик змісту збірників (наукових записок), що виходили під назвою “Радянське літературознавство” за 1938-1957 рр. З цих цікавих даних з преісторії журналу дізнаємося, який нерівномірний був розвиток науки про літературу, зрештою, часто не так науки, як публіцистики. Якщо увага до української доживотної і радянської літератури була більш-менш достатньою, а до російської великою, то до фольклору й зарубіжної літератури — жалюгідною. З чотирьох лише статей з фольклористики дві з них присвячені образу Сталіна, одна — Леніна у псевдопіснях, лише розвідка Г.Нудьги про пісні літературного походження мала ознаки науковості. Зарубіжна література представлена одною-однісінькою статтею, а її назва увібрала в себе дух часу: “Жовтнева революція в поезії болгарського пролетарського письменника Христо Смирненського”. У цій атмосфері на повну потужність працює академік Олександр Білецький, і його численні праці теж не могли бути вільними від заполітизованості. Проте величезний авторитет уже легендарного академіка рятував новостворений журнал від погрому. Академік був відповідальним редактором, його програмною статтею відкривався перший номер “Радянського літературознавства” вже як періодичного видання. Тож коли львів’яни при обговоренні підкреслювали, що журнал ведеться “правильно”, то уточнювали: “згідно з програмою О.І.Білецького”.

При цій нагоді не можу згадати без хвилювання про дві мої зустрічі з академіком. Перша з них була заочною. У рецензії на матеріали, подані до збірника “Слово про великого Каменяря”, один абзац він присвятив моїй великій статті (3,5 аркуші) “Іван Франко і Михайло Павлик”. Відзначив новизну матеріалів, дав деякі конструктивні зауваження, похвалив стиль. Рецензія М.Бернштейна на цю ж статтю теж була позитивна, але нетрафаретність викладу йому не сподобалась, що й зазначив на письмі, а при зустрічі з Михайлом Семеновичем Шаховським, моїм науковим керівником, сказав: “Ти своїм стилем псуєш того хлопця!”. Про похвалу самого академіка відразу потелефонувала мені з великим ентузіазмом Марія Дем’янівна Деркач, яка тоді працювала в Інституті літератури. Радість моя була безмежною, а гонорар за статтю фантастичний — 10 000 карбованців.

Зустріч друга. Актівий зал нашого університету переповнений. Ось-ось розпочнеться велике торжество, присвячене 100-річчю Івана Франка. Мені, аспірантові, доручено знайти делегата з Угорщини. Розглядаючись серед розмаїтої публіки, вирішую, що елегантний пан середнього росту у сірому костюмі і є евентуальним угорцем. “Пробачте, — звертаюся до нього зопалу і якимось так пошубацьки, — ви не з Австро(!)-Угорщини?” Пан, усміхаючись, відповідає: “Ні, я з Києва!”. І зразу ж запрошують президію за стіл, а мого “мадяра” представляють: “Академік Олександр Іванович Білецький!”. Я провалююся крізь підлогу... Від сорому за “Австро-Угорщину”. І перше золоте високолетнє слово про Франка найдобрішою українською мовою проголошує академік. То був зразок

ораторського мистецтва. Казали, що в Києві Олександр Білецький постійно розмовляв по-російськи, у Львові ж до Франка промовив по-українськи.

Родовід “Слова і Часу” давній. Журнал пройшов крізь “бурю і сніг” “неготовими дорогами”, зберігши свій науковий архетип.

Нині він намагається віддзеркалювати високий реєстр літературознавчих пошуків, їх розмаїття. Нелегко щось йому побажати, крім дальшого творчого здоров’я, бо кожний номер зачіпає якусь нову сферу зацікавлень читачів різних поколінь і смаків.

Мабуть, при теперішньому занепаді бібліографії увага до неї повинна ще збільшитись, а публікації невідомих матеріалів завжди будуть нестаріючою окрасою журналу.

Юрій Барабаш

“ТВОЯ СТАТТЯ НАМ ПОТРІБНА...”

Так писав мені Іван Світличний у листі від 13 лютого 1958 р. “Нам” — тобто редакції журналу “Радянське літературознавство”, де працював Іван. “Стаття” — моя студія про Якова Мамонтова.

З Іваном Світличним ми зналися з часів навчання на філфаку Харківського університету, розташованого в корпусі на Раднаркомівській вулиці, у близькому й не надто комфортному для свідомості сусідстві з “держжахом” — похмурих осадкуватим будинком НКВД-ГБ. Коли я приїздив з Харкова, переважно в справах новонародженого, лише на рік старшого за “Радянське літературознавство”, журналу “Прапор”, ми з Іваном зустрічалися щоразу, і всі наші розмови крутилися, звісно, навколо “відлиги” та

пов’язаних з нею нових літературних повітів, тенденцій, настроїв. Однією з найактуальніших для критики ми (і, зрозуміло, не тільки ми) вважали проблему “пізнього реабілітансу” — як її тоді з “чорним” гумором означували — імен і спадщини репресованих, табуйованих, проскрибованих, забутих письменників. Тут далеко не все було просто, недаремно Світличний із гіркою і назагал не характерною для нього різкістю зауважував у тому ж листі: “...про забутих — собаки! — ніхто не хоче писати”. І справді, давалися взнаки інерція усталених оцінок, і тяжкий “сон розуму”, і гіпноз табу та заборон, і обачність, застарілий острах, а часто-густо, і чи не головно, — приховане гальмування, ба й відвертий спротив із боку тих, хто чи зі службового обов’язку, чи з небажання “поступитися принципами” (зазвичай ці мотивації сполучалися) таке гальмування і такий спротив чинив... За рік перед тим я не без труднощів надрукував у “Прапорі” статтю про Василя Еллана (Блакитного); Світличному хотілося чогось подібного для “Радянського літературознавства”, ми зупинилися на постаті харківського драматурга Якова Мамонтова, котрий, якимось дивом уникнувши репресій, не уникнув, однак, забуття, викреслення з історії українського театру та літератури за модерністські “збочення” і риси підозрілої несхожості з радянським драматургічним мейнстрімом. Моя стаття “Яків Мамонтов” була надрукована в №5 за 1958 рік. Звичайно, “безумством хоробрим” в оцінках і висновках студія — як на сьогоднішні вимоги і мою власну думку — не відзначалась, але ж і писалось її не сьогодні... Хоч я тоді вже доволі активно виступав як критик, навіть укладав першу свою книжечку, та публікація в науковому, академічному журналі, ще з такої, знакової на той час проблеми, була для мене подією особливою.

Так Іван Світличний став моїм хрещеним батьком як “січовика”.

Утім, до “СіЧ”і було ще ох як далеко... Протягом наступних трьох десятиліть мої стосунки з “Радянським літературознавством”, правду сказавши, мали характер вельми млявий: щось запропонуєш — надрукують, ні — то обійдеться циганське весілля і без марципану... І лише аж наприкінці 80-х, коли журнал, наче скупавшись у живій воді, став (уже як “Слово і Час”) одним із найактивніших учасників і чинників широкого процесу національно-духовного оновлення, — отоді я знову почув від нової редакції, очолюваної

Віталієм Дончиком, ті сакраментальні слова: “Твоя(ї) стаття(і) нам потрібна(і)...”. То були слова не просто милозвучні для літераторського вуха, вони пролунали як пароль, як заклик до співпраці у новій добі, сигнал про, сказати б, другий мій призов до “січового” товариства; так я сприймаю їх — попри всі наші розчарування, негаразди і тривоги останнього часу — й сьогодні.

Михайло Наєнко

ДО ЮВІЛЕЮ “РЛ”-“СІЧ”і

Щось із пам’яттю моєю... Либонь, це було в студентські роки, а точніше — перед вибором теми дипломної роботи. Тоді саме (у 1964 р.) вийшло “уточнене” видання другого тому “Історії української літератури” (1954, 1957) і відбулося обговорення його в 142-й аудиторії гуманітарного корпусу Київського університету. Доповідав один із викладачів університету, а в обговоренні брали участь чимало авторів тому, які працювали в Інституті літератури й були, звичайно, авторами тодішнього журналу “Радянське літературознавство”. Мене цікавило “нове” трактування творчості частково реабілітованих письменників 20-х рр. ХХ ст., бо про одного з них (Григорія Косинку) я збирався писати дипломну роботу. Пізніше я “заглядав” у журнал, щоб знайти в ньому рецензію на згаданий другий том і вичитати там офіційну (академічну) точку зору на творчість нібито реабілітованих письменників, серед яких був і Григорій Косинка. Як здається, це допомогло. Коли прочитав мою дипломну роботу науковий керівник (професор А.Іщук), то не без задоволення повідомив по телефону: “Можеш переписувати начисто: крамоли немає”. Тоді це був головний “критерій” науковості чи ненауковості літературознавчих студій...

Деталі роботи над першою своєю публікацією в журналі пам’ять зберегла чіткіше: це було тридцять років тому, коли у квітневому номері за 1976 рік з’явилася моя рецензія на монографію В.Бузник “Русская советская проза двадцатых годов”. Тематично ця книжка зачіпала мої професійні зацікавлення, оскільки кандидатську дисертацію я присвячував українській новелістиці 20-х рр. Труднощів із публікацією рецензії не було (суто редакційні допомогла перебороти журнальний літредактор Наталя Шумило), а дисертація завдала мені неабиякого клопоту: адже довелося писати дві і, в певному розумінні, не без “допомоги” журналу “Радянське літературознавство”. Перший варіант дисертації вже був готовий, навіть відісланий (разом із рефератом) опонентам та провідній установі, аж тут з’являється в журналі стаття директора Інституту літератури М.Шамоти “Актуальні питання сучасного радянського літературознавства” (1974, №3). Вона вносила дуже суттєві корективи в тлумачення літератури 20-х рр., акцентуючи, що досі те тлумачення в багатьох авторів (зокрема, й авторів б тому нової, восьмитомної “Історії української літератури”) було ідеологічно хибним. А я ж то на ті “хиби” якраз і орієнтувався; а крім того, наївно думав, що започатковане шістдесятниками “розкріпачення” літературознавчої думки залишалось реальністю і в 70-х. Наївність — сестра талану. Чи — безталання... Над новим варіантом дисертації довелося працювати ще три роки. І добре, що не більше, бо невдовзі, уже після захисту кандидатської, ідеологічний клімат у літературознавстві ще раз помінявся, і — не в кращий бік. Перепади температури в тому кліматі можна простежити за тогочасними журнальними публікаціями. Наприклад, як послідовно у 80-х роках випікалося з них слово “шістдесятництво”, яким могутнім у журналі був прес “партійності літератури”, “марксистсько-ленінської естетики” та подібних до них псевдонаукових ідіом... На

жаль, тоді ніхто не спромігся нагадати, що, скажімо, “марксистської естетики” не може бути так само, як і (за спостереженням М.Хвильового) “марксистського чоботарства” чи “марксистського кравецтва”... І все ж у ті роки я опублікував у журналі близько десятка статей і рецензій, а в часи, коли журнал уже прибрав назву “СіЧ”, з’явилось у ньому ще понад десяток моїх публікацій... За фаховий рівень їх відповідає, звичайно, не журнал, а тільки я як автор. Наголошую на цьому через те, що дехто періодично дорікає журналові за його, мовляв, слабкі наукові позиції. Нещодавно в газеті “День” Г.Грабович сказав, що журнал узагалі “ніякий”. Безвідповідальність таких заяв цілком очевидна. Треба завжди говорити про “ніякість” тієї чи тієї публікації, а журнал... Він відбиває фаховий рівень усього сучасного літературознавства. І не тільки — українського. Я не чув жодної скарги, що було відхилено чиюсь “глибоку” статтю чи рецензію. Журнал може підвищувати вимогливість до своєї автури, але не може змусити (чи навчити) її бути талановитою. Вона така, яка є. Можливо, слід лише активніше залучати (чи й “гонорарно” стимулювати) до співробітництва в журналі найталановитіших авторів. Але де вони? Деякі видання (на зразок “Книжників...”, “Персоналів” чи й “Критики”) інколи публікують “резонансні” статті на літературні теми. Закликати їх авторів і до “СіЧ”? Статус не дозволяє. Усе оте “резонансне” — у кращому разі “крива” літературознавча публіцистика чи інформація “из мира животных”; на прохання (звернене до барана) сказати щось новеньке, той, як знаємо, відповів: “Ворота”. Хто не вірить, хай прогляне недавню публікацію Р.Семківа в газеті “Критика”. Ідеться в ній про книжки, яким п’ять-десять років, вони мали вже серйозну пресу і в Україні, і за рубежем (можна з тим погоджуватись чи полемізувати), а для рецензента все це абсолютно “нові ворота”. Журнал “СіЧ” не може (задля “резонансності”) орієнтуватися на таку “криву” публіцистику, бо він — видання наукове. А наука передбачає аналітизм, урахування різних точок зору, утвердження певних концепцій тощо. Хто “проти”, “за” чи “утримався”?..

Олександр Астаф’єв

СВІЖІ ІДЕЇ – НАЙКРАЩИЙ БУКЕТ КВІТІВ ЮВІЛЯРОВІ

Мені, аспірантові нашого інституту 80-х років, як і багатьом іншим, журнал “Слово і Час” (тодішнє “Радянське літературознавство”) подарував нагоду пережити два великі душевні піднесення. Перше — поява моєї першої статті “Здобутки й прорахунки сучасної прози” (1984, №1), що принесла мені відчуття втілення своїх літературознавчих поривань, амбіцій і натхнення для подальшої праці. Друге — це, мабуть, відчуття відповідальності за свою причетність до науки. Залишати щось невисловленим, недомовленим, що перебуває лише в голові людини, це значить залишати для себе й інших можливість думати, що ти невдаха, потрапив до аспірантури випадково, це не твоя царина тощо. А це підриває віру в себе, прищеплює комплекс боязні думки. Хтось сказав, що опубліковане слово схоже на “друкарський снаряд”, який може перевернути світ... Журнальний снаряд, передусім, перевернув мене і зробив тим, ким я є сьогодні. Думаю, що висловлю думку багатьох, коли скажу: від “Слова і Часу” йде вражаюча енергетика — стимул відчувати своє панування над словом і над думками інших, працювати так, щоб твої думки були життєвими, актуальними, оригінальними. Свіжі ідеї авторів — найкращий букет квітів до ніг нинішнього ювіляра, ювіляра, який виховав не одне покоління талановитих науковців. Честь і слава йому за це.

МОЯ ПЕРША ПУБЛІКАЦІЯ – 1966 РІК

Моя перша публікація в журналі “Радянське літературознавство” відбулася давно і, як на мене, щасливо 1966 року. Будучи аспірантом у Львівському університеті ім. І.Франка, я надіслав невеличку статтю-відгук щодо проблеми читача, яка тоді почала обговорюватися. Невдовзі я отримав відповідь за підписом тодішнього відповідального секретаря, що написане зацікавило редколегію, яка й вирішує можливість її публікації. Слідом за цим надійшла внутрішня рецензія на мій рукопис, підпис на якій був ретельно витертий резинкою. Я зрадів, бо той, хто відгукувався, в цілому мої міркування підтримав, висловлюючи свої поради, зауваження, запропонувавши, крім того, розширити статтю. Я взявся за це негайно, оскільки активно працював над дисертацією на тему естетичного сприймання мистецтва, зокрема художньої літератури. Улітку того ж року відіслав доопрацьований варіант. Уже в лютому числі часопису за 1967 рік прочитав свій текст *“До проблеми сприймання літературного твору”* обсягом 1 друк. арк.

Вважаю, мені пощастило, бо згодом виявилось, що мій текст рецензував Григорій Матвійович Сивокінь, а готувала до публікації редактор відділу теорії літератури Елеонора Степанівна Соловей.

З їх легкої руки моє авторство в журналі відтоді триває і досі. Не одну теоретичну, історико-літературну статтю, рецензію на наукові монографії, бібліографічний огляд я публікував за редакторів І.Дзевєріна, В.Бєляєва, В.Дончика, Л.Скупейка, при вимогливості й доброму розумінні таких вдумливих літредакторів, як Е.Соловей-Гончарик, Н.Шумило-Дзюба, Р.Горбовець, В.Лисенко, І.Хазіна, С.Журба.

Дякую редакційній раді і всім редакторам за добру атмосферу в колективі, вітаючи їх з 50-літтям часопису.

Григорій Штонь

ПРИЧАСТЯ

Зараз стала поширеною формула: “Я не встидаюся минулого, бо жив і писав, як дозволяли обставини”. Тобто про людське око був правовірним комуністом, а з кишень (поза незалежного інтелектуала) сукав державі й партії дулі. Щось подібне робив, напевне, і я, але перша моя стаття і (вона ж) перша публікація в “Радянському літературознавстві” (“Три романи: людина і війна”, №5, 1973) стали вислідом — і реалізацією! — мрії про літературну й фахову рідномовність. Бо, мушу вкотре зазначити, школу я в Кемеровській області закінчував, природно, російську, продовжив після армії навчання на російському відділенні філологічного факультету Дрогобицького педінституту. І придивлявся до науки теж не республіканської, а всесоюзної. Однак доля є долею. Вона ще в армії поклала мені до рук україномовний (без обкладинок і кількох перших та останніх сторінок) роман, який мене тодішнього ошелешив. Звався він, як я невдовзі (чи після трирічного “згодом” — зараз не пригадую) пересвідчився, “Людина і зброя”. Ще років через п’ять я прочитав “Вир” Г.Тютюнника. І наостанок — “Дикий мед” Л.Первомайського. Цього виявилось досить, щоб русист у мені припинив і чемно здимів.

Перша наукова моя публікація була, отже, актом чи то причастя, чи долучення до змістів, яким я беззастережно вірив. Ішлося в ній про вже названі романи: “Людина і зброя”, “Вир” і “Дикий мед”. І про те, що з їхнього художнього духу та духовного сенсу я долучив

до власних скрижалей віри. Принагідно зазначу — назавжди. Як назавжди запам'ятав учену інститутську Раду, на якій головний редактор “Радянського літературознавства” І.О.Дзеверін пильно (або й надпильно) читав, час од часу скидаючи очі на мене, мною впізнані жовтуваті (службовий тодішній папір) сторінки. А по закінченні Ради опинився враз поруч і сказав: “Стаття піде. Я її (це правда!) майже не правив. Змінив тільки назву”.

Кортить назвати інших інститутських колег, які, на відміну від І.О.Дзеверіна і — за надпідкантих обставин, коли мене з ініціативи Є.С.Шабліовського мали вигнати з інституту — навіть М.З.Шамоти, правила мої статті, розділи й монографії так вірнопідданно й дубово, що я запивав. Але стримаюся. Цілком можливо — востаннє.

Володимир Антофійчук

“СЛОВО і ЧАС” В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ

Перша публікація у “Слові і Часі” (“Радянському літературознавстві”) пам'ятна мені двома моментами. По-перше, надрукуватися в академічному журналі, до того ж єдиному на всю Україну фаховому літературознавчому виданні, завжди престижно для науковця будь-якого рангу: від аспіранта до академіка. Але для мене моя “первістка” (вересень 1985 р.) важила значно більше, ніж просто публікація. Завдяки їй я остаточно упевнився у правильності (звісно, з тодішнього погляду) концепції моєї кандидатської дисертації “Філософські начала поезії Миколи Бажана”, визначився з метою і завданням дослідження. По-друге, мене, провінційного аспіранта, вразили величезна ерудиція і якість напрочуд тепле ставлення з боку редакційного колективу, передусім наукового редактора В.Г.Беляєва і літературного редактора В.В.Лисенко, під прискіпливим наглядом яких стаття готувалася до друку. Я потім ще не раз пересвідчувався, що виняткова вимогливість щодо поданого до друку матеріалу й водночас справжня людська доброзичливість — то традиційний стиль роботи “січовиків”.

Крім того, хоч у моїй першій статті йшлося про філософський зміст поем Миколи Бажана, саме ця публікація, хоч би як то не виглядало парадоксально, наштовхнула мене на думку про іншу наукову тему, яка стала основним об'єктом моїх подальших досліджень і вилилася у захищену через сімнадцять літ докторську дисертацію про своєрідність трансформації євангельського сюжетно-образного матеріалу в українській літературі ХХ століття.

Тому з дистанції понад двох десятиліть наважуюся сказати, що роль “СіЧ”і в житті українських літературознавців надто більша за ту, що визначена його офіційним статутом як науково-теоретичного журналу.

Вітаючи наш часопис з іще таким молодим ювілеєм, бажаю йому нових яскравих відкриттів в ім'я поступу української літературознавчої науки. Слава “СіЧ”і! Його творцям слава!

Микола Сулима

УКЛІН РІДНОМУ ЧАСОПИСУ

Моя перша спроба надрукуватися в тоді ще “Радянському літературознавстві” була невдалою. У 1971 році я захистив дипломну роботу “Сім видань українських футуристів” (науковий керівник — П.П.Кононенко). Невдовзі я познайомився з Ю.В.Покальчуком, який представив мене В.В.Лисенку. Я запропонував журналові статтю, в якій і розповідалося про ті сім видань. Проте часи змінилися, тема літератури 1920-х рр. і, зокрема, футуризму стала табуваною, отож довелося

вдаватися то до верлібру, то до урбанізму, що якось дозволяло говорити про М.Семенка, Г.Шкурупія та ін. А машинопис статті про сім видань українських футуристів був збережений редакторкою (пролежав у столі років із десяти) і повернутий мені, коли я вже працював в Інституті літератури.

У 1987 р. “Наукова думка” відмовилася друкувати у збірнику “Українське літературне барокко” мою статтю “Елементи поетики барокко в українській поезії 1920-х рр.”. Я показав її І.О.Дзевєрину, і вона з’явилася в червневому числі часопису у 1988 р.

Хочу подякувати тут І.Г.Хазіній за її пропозицію написати про І.Я.Франка. Так народилася стаття “Поетичний перегук. “Зів’яле листя” Івана Франка і “Поема без героя” Анни Ахматової” (вона побачила світ у шостому числі “Радянського літературознавства” у 1989 р.), якою я особливо пишаюся.

Дмитро Наливайко

З 90-х “СіЧ” СТАЛА “МОЇМ ЖУРНАЛОМ”

Перший мій контакт із журналом, тоді “Радянським літературознавством”, відбувся 1962 року, коли я подав до редакції статтю “Україна і література французького романтизму”. Контакт виявився невдалим: стаття пролежала кілька років у редакції, але так і не була надрукована. Настала тривала пауза, аж до кінця 60-х я більше не турбував “РЛ” своїми пропозиціями. Першою моєю публікацією в ньому стала рецензія на книжку “Раннє Просвітництво” Е.Вінтера, відомого вченого з НДР (написана на замовлення редакції й опублікована у №8 за 1968 рік). Через два роки, знову на замовлення, я надрукував рецензію на грубезний том “Романтизм. Праці VI конгресу міжнародної асоціації італіністів”, присвячений взаємозв’язкам італійської романтичної літератури з європейськими. Отож, моє співробітництво з “РЛ” почалося з рецензування зарубіжних наукових видань. Зізнаюся, мені хотілося заповнити лакуну в нашому науковому часописі (котра, до слова, не зникає й до сьогодні). У той період я опублікував у ньому рецензію на цікаву працю польської дослідниці Я.Соколовської “Сперечання про бароко в пошуках моделі епохи”.

Першою моєю науковою розвідкою, вміщеною в “РЛ”, стала стаття “Україна у французькій літературі XVII ст.” (1969, №4). Саме тоді в радянській гуманітаристиці теж починалися дискусії про бароко, раніше проскрибоване, відбувалась його поступова реабілітація, і на цю актуальну на той час тему я опублікував дослідження “Українське бароко в контексті європейського літературного процесу” (1972, №1). Загалом мої стосунки з “РЛ” в 70-80-х рр. не були позначені активністю, наскільки пам’ятається, тоді з’явилася в ньому лише стаття “Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі” (1976).

Змінилися вони в 90-х, коли, стисло кажучи, з’явилася можливість публікувати вже на сторінках “Слова і Часу” дослідження без цензури й самоцензури про те, що, принаймні в очах самого автора, становить інтерес та цінність для науки. Останнім часом це видання остаточно стало для мене “моїм журналом”, в якому друкую наслідки своєї наукової діяльності, котрі, сподіваюся, заслуговують на певну увагу.

ЯК Я ЛЕДВЕ НЕ СТАЛА ФРЕЙДИСТКОЮ...

Моя перша публікація в “Радянському літературознавстві” мала свою історію. Ще аспіранткою я подала до журналу статтю “Колізія двійництва в романі І.Франка “Лель і Полель”, яка була опублікована в 6 числі за 1981 рік. Тодішнє “Радянське літературознавство” виробило свою стилістику, мову та ідеологію. Це був певний вид академізму, побудований на імітат-дискурсі. Окрім визначеної ідеології, він апелював до ясності викладу та чіткості дефініцій (інша річ, що такі дефініції були часто соцреалістичними кліше). Я не володіла таким дискурсом і писала швидше подихом, а не логікою, багато лишала для себе непроясненим і взагалі різко розрізняла текст писаний і текст

виголошуваний. Для мене вони кардинально відрізнялися.

Отож, Анатолій Ткаченко, на той час редактор, довго бився над моєю статтею, щоб пристосувати її до стилю журналу. Але справа була не лише у стилі. Колізія двійництва, яку я аналізувала (до речі, я вважала на той час себе першовідкривачем наскрізної для Франка колізії двійництва), нагадала редакторам “Радянського літературознавства” про фрейдизм і подібні речі, про які на той час не можна було говорити. Тому мою статтю давали читати П.Й.Колеснику, а він показував її Д.В.Затонському щодо виявлення психоаналітичної “крамоли”. Однак стаття моя була написана в іншому ключі, я борсалася в новотворах на зразок “герой суб’єкт свідомості” і “герой суб’єкт дії”, намагаючись проаналізувати зіткнення ідеального та реального в художньому світі Івана Франка.

Галина Бурлака

ПАМ’ЯТНА РЕЦЕНЗІЯ

Першою моєю публікацією в тогочасному “Радянському літературознавстві” стала рецензія: Нове видання творів “Руської трійці” (1983. — №2). Це був другий рік мого навчання в аспірантурі (під керівництвом М.Є.Сиваченка), темою роботи була доля рукописної спадщини Маркіяна Шашкевича, — а тут “Дніпро” видає томик “Творів” М.Шашкевича, І.Вагилевича, Я.Головацького (упорядкування, вступна стаття і примітки М.Шалати. — К., 1982). Матеріал на той час я вже достатньо опрацювала, і хоч трохи незвично було виступати в ролі оцінювача роботи відомого метра шашкевичезнавства, рецензія вийшла чимала, її зараховано як одну з “ВАКівських” публікацій.

Було дуже приємно й відповідально надрукуватися в такому поважному, авторитетному журналі. Доброзичливе ставлення працівників редакції, науковий супровід і психологічна підтримка мого незабутнього наукового керівника допомогли вийти на необхідний рівень. А ще згадується тепер, як екзотика, той факт, що за ті абзаци я тоді отримала гонорар, який був зовсім не зайвим додатком до аспірантської стипендії...

ПРО УЛЮБЛЕНОГО АВТОРА

Це була моя перша публікація після захисту кандидатської дисертації. На той час мої перші дослідження були пов'язані з аналізом романного мислення в казахській та українській літературах 70-80-х рр. ХХ ст. А моя перша публікація в журналі "Слово і Час" була дуже віддалена від прози, її обумовила поява нової поетичної збірки Миколи Вінграновського "Цю жінку я люблю" (у видавництві "Дніпро" 1990 р.). Стаття вийшла в першому номері журналу за 1991 рік під назвою "Чари слова". Це була моя перша спроба аналізувати поета. І я вперше написала про те, про що хотіла. Не заради дисертації, не заради публікації, а просто так. Тому що Вінграновський — мій улюблений поет. Тому що його нова збірка мене неймовірно вразила шляхетною пристрасстю. Навіть зараз, коли я пригадую ці враження, у моїй пам'яті виринають слова: "Цю жінку я люблю. / Така моя печаль. / Така моя тривога і турбота. / У страсі скінчив ніч, у страсі день почав. / Від страху і до страху ця любовта". У цих словах мене дивувало поєднання переживань любові і страху. У всій збірці — магія образів, словотворів, спонтанне нуртування українського мовлення, такого живого й невичерпно творчого. Це була справжня поезія, і у своїй рецензії мені хотілося емоційно виразити пережите враження. Мені також хотілося сказати: таких поетів не треба аналізувати, їх треба просто читати й радіти від того, що вони є. Зараз я вже так не думаю. Тому що поважаю науковий аналіз. Хоча мене так само вражає це поетичне поєднання любові і страху смерті. Але мені також вражаюче знати, що істинна любов дає відчуття незбагненої повноти, тому любовне переживання нагадує про смерть своїм бажанням звільнення від фрагментарності й частковості індивідуалізованого життя. Подібне переживання дає також зреалізоване життя. Тому в Біблії часто повторюється: він помер насичений життям. Тоді й тепер збірка М.Вінграновського "Цю жінку я люблю" означає для мене одне й теж: насиченість і повноту життя.

Юрій Клим'юк

ВИСОКОРЕЙТИНГОВЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Мій шлях в літературознавство був довгим і звивистим. Після закінчення філологічного факультету Чернівецького університету я встиг попрацювати в обласній організації охорони пам'яток історії і культури, Обласному будинку народної творчості, потім у школі, лише з 1981 року став завідувати методкабінетом на філологічному факультеті Чернівецького університету. Кандидатську дисертацію "Ідейно-естетична функція притчі в українській поезії ХІХ — початку ХХ століття", написанням якої керував незабутній М.Т.Яценко — прекрасна людина, відомий учений, я захистив у 1989 р. До того у мене вже з'явилося з десяток наукових публікацій, але не було статті узагальнюючого характеру, пов'язаної з моєю кандидатською дисертацією. Таку статтю, назвавши її "Про естетичну природу притчі", я написав і відіслав, звичайно ж, у журнал "Слово і Час". Її надрукували не відразу. До цього була переписка з редактором Роксаною Горбовець. Не знаючи мене, вона запропонувала надрукувати статтю в журналі, здається, під рубрикою "Трибуна молодого вченого". Оскільки мені вже було далеко за сорок, від цієї ідеї довелось відмовитися. Стаття з'явилася у п'ятому номері журналу за 1993 рік. Звичайно, була гордість, бо і тоді, і тепер це високорейтингове наукове видання, публікація в якому гарантує вихід у широкий світ літературознавчих досліджень. Інтерес до притчевих жанрових структур не послабився і в наш час, надзвичайно приємно бачити, як до моєї статті і зараз звертаються нові дослідники цієї теми.